

mange henseender ret tung – dokumentation, baseret på en udredning af lokale befolkningsforhold. Det er et enestående omfattende talmateriale til alle tænkelige formål, der her er fremdraget fra vanskeligt tilgængelige kilder. Der er næppe tvivl om, at dette materiale ville blive endda meget benyttet i fremtiden. Noget andet er, at bogen ikke er nogen let bog, hverken at orientere sig i eller at læse. Man mærker her, i hvilken grad forfatteren har været tyngt af sit store stof. Mere end af journalistens lette hånd bærer denne bog præg af det enormt slidsomme arbejde, som har været forudsætningen for dens fremkomst.

I de senere år rettede Aksel Lassen navnlig sine historiske studier mod analysen af valgstatistikken. I bogen *Vælgere på Vandring*, udkommet 1967, undersøges de nordiske vælgerkorps i efterkrigsårene. Arbejdet, som især er fortjenstfuldt ved at fremhæve betydningen af sofavælgerens vekslende andel for valgudfaldene, må ses som en fortsættelse af *Folkevilje eller Vælgerlune* (1961) og *Politisk Omgruppering*, offentliggjort i *Økonomi og Politik* 1964.

Det sidste store skriftlige arbejde, Aksel Lassen fik fra hånden, var *Valg mellem tysk og dansk* (1976), et værk om valgene i Sønderjylland fra 1867 til 1968. Bogen er blevet til gennem et myreflittigt arbejde i arkiverne for at finde frem til hidtil overset valgmateriale. Der er her skabt en håndbog i de sønderjyske valgtal, som alle i fremtiden må gå til, når de har brug for oplysninger om den nationale udvikling helt ned i detaljerne, helt ned i de enkelte sogne.

Med sin sidste bog vendte Aksel Lassen åndeligt talt hjem til det grænseland, han elskede og kendte bedre end de fleste. Han var en usædvanlig kombination af journalist og videnskabsmand. Han var et talmenneske, der trivedes som en fisk i vandet i sit univers af tabeller, udrustet med journalistens evne til at få tallene til at tale, til at sige mest muligt. Det er sjældent at se en amatørhistoriker i dette ords bedste forstand præstere en videnskabelig indsats af samme omfang og dybde, som det lykkedes Aksel Lassen.

*Svend Aage Hansen*

## M Ø D E R

*Det XVII. nordiske historikermøde i Trondheim 26.–29. juli 1977.*

I dagene 26.–29. juli 1977 afholdtes det XVII. nordiske historikermøde i Trondheim med ca. 340 deltagere fra de fem nordiske lande og nogle få ikke-nordiske gæster. Det store arrangement var tilrettelagt af en arbejdsgruppe fra Historisk Institutt, Universitetet i Trondheim under kyndig ledelse af professor Grethe Authen Blom, der også er Norges repræsentant i det såkaldte »lille præsidium« for de nordiske historikermøder. Mødets mange arrangementer, foredrag, kollokvier osv. fandt alle sted på Norges tekniske Højskole i Trondheim, der dannede en rummelig og nøgtern ramme om mødets aktiviteter.

Mens solen for det meste strålede fra en skyfri himmel, sled mødedeltagerne i NTH's kølige auditorier med afviklingen af historikermødets program – resultatet af et stort og langvarigt forarbejde, der tog sin begyndelse allerede på det forudgående møde i Uppsala i 1974. Her vedtoges det, at hovedtemaet for Trondheim-mødet skulle være *urbaniseringsprocessen i Norden*. Fastlæggelsen af et enkelt hovedtema lå klart nok i forlængelse af traditionen fra de tidligere møder; men alligevel adskilte Trondheim-mødet sig fra de tidligere derved, at mødets kræfter i langt højere grad end tidligere var koncentreret om belysning og drøftelse af dette ene emne. Vel rummede mødet også andre foredragsserier, og vel var der også traditionen tro en række »fritstående foredrag«; men dels var de to

foredragsserier, *Kvinder i industriarbejde og Udviklingen af kredit og kreditinstitutioner* indrettet, så de kunne belyse sider af urbaniseringsprocessen i moderne tid, dels tog også en række af enkeltforedragene sigte på sider af samme proces. Man tør derfor nok fastslå, at Trondheim-mødet betegner det foreløbige højdepunkt i en udvikling, der lader emnernes mangfoldighed træde i baggrunden til fordel for en grundig og mangesidig belysning af et enkelt tema.

Når kræfterne endelig skulle koncentreres så stærkt, må urbaniseringsprocessen dog siges at være et såre velvalgt tema, dels på grund af de seneste års opblussende interesse for byhistorie, dels fordi emnet ligefrem indbyder til behandling i et langt tidsperspektiv, og arbejdsudvalget havde tydeligvis sat alle kræfter og store ressourcer ind på at skabe den rette baggrund for en grundig drøftelse af temaet. Til dels – som nævnt – gennem selve programlægningen; men først og fremmest ved på forhånd at tilvejebringe og udsende en trebinds rapport, *Urbaniseringsprocessen i Norden I-III*, redigeret af Grethe Authen Blom. Universitetsforlaget, Oslo – Bergen – Tromsø, 1977. – Bd. I (286 s.) omhandler middelalderbyerne, bd. II (181 s.) byudviklingen i 1600–1700 tallet og bd. III (356 s.) urbaniseringsprocessen i industrialiseringens første fase. Denne kæmperapport omfatter således mere end 800 tryksider og dækker byudviklingen og de dertil knyttede problemer i mere end et årtusind. Den er samtidig et bastant udtryk for et udviklet nordisk samarbejde, sammensat som den er af bidrag fra kompetente byforskere fra samtlige fem nordiske lande. – At forsøge en egentlig anmeldelse af dette store stofmættede arbejde på denne begrænsede plads ville – ikke mindst i betragtning af undertegnede stærkt begrænsede byhistoriske indsigt – nærmest være en fornærmelse mod de 21 bidragende forskere. Jeg skal derfor indskrænke mig til et forsøg på en kort karakteristik.

Fornuftigvis tilstræbes der ikke i rapporten en jævn dækning af den nordiske byudvikling indtil 1. verdenskrig. Vægten er i stedet lagt på belysning af tre betydningsfulde faser i byudviklingen, nemlig urbaniseringens begyndelse i middelalderen (bd. I), urbaniseringen i 1600–1700 tallet (bd. II) og byvæksten og strukturforandringerne ca. 1850–1. verdenskrig (bd. III). Derved belyser rapporten de afgørende faser i byudviklingen og de meget forskelligartede betingelser for disse, ligesom den beskæftiger sig med en bred vifte af de økologiske, sociale og økonomiske problemer, der flød deraf. Rapporten afspejler nøje de højst forskellige forskningsmæssige problemer, der møder hhv. forskeren af middelalderbyen og den moderne byudviklings historiker. Det gælder ikke blot kildematerialets vidt forskellige karakter, men også hvad angår forskerens angrebsvinkler og metoder. Denne mangfoldighed giver naturligvis rapporten en noget uensartet karakter; men det er den pris, der nødvendigvis må betales for at arbejde i et langt tidsperspektiv og for at sætte sammen forskere, der arbejder i vidt forskellige forskningstraditioner. Særlig høj er denne pris vel heller ikke, for uensartetheden modsvares af en mangfoldighed af indfaldsvinkler, metoder og perspektiver, der rummer megen inspiration for rapportens læsere. – Giver rapporten ikke så klar besked om urbaniseringens forløb i almindelighed, så rummer den dog land for land og periode for periode gode og nyttige forskningsoversigter, den anviser metoder, påpeger problemer og åbner nye perspektiver: kort sagt, en nyttig publikation, der nok i de kommende år skal blive flittigt benyttet af byhistorikerne.

Arbejdet med denne store rapport optog som nævnt hovedparten af historikermødets tid og lagde beslag på deltagerens opmærksomhed i en sådan grad, at de øvrige afhandlede emner måtte afvikles i skyggen deraf. Sådan var det også tænkt fra arrangørernes side, og således blev det. Denne linie er også fastholdt i det materiale, der senere er udsendt om mødet, idet nemlig kun diskussionerne om rapporten er blevet trykt og udsendt til deltagerne (*Det XVII. nordiske Historikermøde. Trondheim 26.–29. juli 1977. Rapportdiskusjon*. Trondheim 1978). I forordet til denne publikation meddeles det, at de to

foredragsrækker med debatuddrag vil blive publiceret og udbudt til salg, mens enkeltforedragene ikke publiceres.

Det er selvfølgelig en umulig opgave for en menig deltager, der tilmed ikke er byhistoriker, at vurdere forløbet af så stort et møde. Givet er det dog, at arrangørerne havde lagt et kæmpearbejde i tilrettelæggelsen, og derfor fungerede hele det store og tunge apparat også næsten perfekt, selv om man naturligvis ikke undgik de sædvanlige tilfælde af strejkende mikrofoner og sammenbrud af andet skrøbeligt elektronisk udstyr. Dette var dog undtagelser, og betingelserne for et ordentligt fagligt udbytte var derfor klart til stede. – Skønt der således er al mulig grund til at påskønne det store og grundige arbejde, som vore værter i Trondheim havde lagt i mødet, skal jeg dog slutte med et lille stænk malurt, nemlig med at udtrykke en personlig betænkelighed ved den udvikling hen imod eet stort og efterhånden altopslugende kongrestema, der har været i gang i de senere år: Et samlet tema har naturligvis sine helt uomtvistelige fordele både fagligt og organisatorisk; men hvad der på denne måde måtte være vundet fagligt ved at gøre historikermøderne til specialismøder, det sættes nok igen over styr ved, at møderne i så fald vil tendere imod at miste den brede tilslutning, de traditionelt har haft blandt nordiske historikere – og den pris synes vel høj for en gevinst, der ligeså godt kunne være taget hjem på en *rigtig* specialistikongres. Jeg skal derfor ikke benægte en vis beklagelse over denne specialiseringstendens. – Dette lille hjertesuk er naturligvis ikke møntet på arrangørerne af Trondheim-mødet, der på udmærket måde udførte, hvad de fik pålagt i Uppsala – adressaterne er vel snarere medlemmerne af historikermødernes præsidium, der måske også læser disse sider.

Knud J. V. Jespersen

## HJÆLPEMIDLER OG ALMINDELIG HISTORIE

A Bibliography of Danish Contributions to Classical Scholarship from the Sixteenth Century to 1970. By Peter Allan Hansen. Copenhagen: The Royal Library, Department of National Bibliography, distributed by Rosenkilde and Bagger, 1977. xviii, 335 s. (Danish Humanist Texts and Studies, vol. 1.). 224,20 kr.

En bibliografi kan ofte ved første blik forekomme ret så anonym, idet man, frem for at få et indtryk af forfatterens synspunkter, snarere ser eksempler på hans flid. Ingen skal være i tvivl om, at Peter Allan Hansens bibliografi bekræfter indtrykket af flid – der ligger ganske givet en stor arbejdsindsats bag denne bibliografi over danskeres bidrag til den klassiske filologi fra begyndelsen (som ifølge bibliografien kan dateres til 1572) til og med 1970. Imidlertid åbenbarer den ved nærmere eftersyn ikke helt få mere personlige synspunkter.

Bibliografien rummer 3242 numre. Dens sigte er principielt at give en *komplet* fortegnelse over klassisk-filologiske arbejder udført af danskere, dog uden gentagelser af det stof, som allerede er bibliograferet i 2. udgaven af Krarups og Elkjærs *Danmark og Antikken* (ved Elkjær og Mondrup, Kbh. 1968), der er tænkt som en »bibliografi over danske hjælpemidler til studiet af den klassiske oldtid«. I praksis kommer PAHs bibliografi derved til at fungere som supplement til dette pionerarbejde, idet den inddrager det – store – materiale, som er forfattet af danskere, men på andre sprog end dansk, samt størstedelen af det materiale, som i Danmark og Antikken er udeladt, dels ud fra et kvalitets-